

SV Pansarvagnar, sushi och kampen om jaget

[Speaker 1]

Tänk dig att du står på en lerig åker någonstans i Tyskland.

[Speaker 2]

Okej, jag är med dig.

[Speaker 1]

Det är ruggigt, det är kallt och det småregnar, liksom. Och framför dig så står din chef. En lokal baggeriägare vid namn Ove Malkov.

[Speaker 2]

Låter ju inte som en Toppenfredadräkt.

[Speaker 1]

Nej, alltså, och han bjuder inte på fika heller. Utan han har precis hyrt in en 13 ton tung militärpansarvagn av typen BMP.

[Speaker 2]

Vänta, en pansarvagn?

[Speaker 1]

Ja, en riktig pansarvagn. Han pekar på en gammal personbil som står parkerad i leran där. Och berättar att som en liten belöning så ska en av de anställda baggarna få köra pansarvagnen rakt över bilen.

[Speaker 2]

Men herregud.

[Speaker 1]

Och krossa den till skrot. Och hela den här grejen säljs alltså in som en helt livsnödvändig teambuilding-övning. För att liksom bygga gemenskap på arbetsplatsen.

[Speaker 2]

Det är ju en nästan febrig bild, alltså. En sån extremt brutal, mekanisk version av vad vi idag lite fint kallar för personalvård.

[Speaker 1]

Verkligen. Så varmt välkommen till Dagens Granskning och till dig som lyssnar. Du brukar ju gilla när vi vrider och vänder på våra invanda system, eller hur?

[Speaker 2]

Det gör vi ju alla.

[Speaker 1]

Precis. Och idag har vi framför oss en helt fascinerande samling källmaterial. Det är en tjockbunt artiklar-OSR från den tyska tidningen Die Zeit, publicerade under senhåsten 2012.

[Speaker 2]

Ett ganska spännande år, faktiskt.

[Speaker 1]

Ja, och om det finns en röd tråd i just den här djupdykningen så är det principen att allt ska debatteras här.

[Speaker 2]

Just det.

[Speaker 1]

Oavsett om vi pratar om våra gränslösa arbetsplatser, rätten att äga sin egen kaffemugg, hyckleriet inom elithidrotten eller rätten att överhuvudtaget existera som kvinna i världen. Så visar ju de här källorna att systemen vi lever i aldrig är neutrala. Det finns alltid en underliggande konflikt.

Allt ska debatteras.

[Speaker 2]

Och det är ofta just den friktionen i de här debatterna som sanningen framträder. När en bagerchef tar till en pansarvagn för att motivera personalen, det säger oss något ganska djupt om hur arbetslivet förändrades runt den här tiden.

[Speaker 1]

Ja, det måste du ju göra.

[Speaker 2]

Det finns en artikel i materialet av en skribent, Josef Joffe, som dissekerar det han kallar för neokapitalism. Han tittar då västerut mot Silicon Valley och visar upp en helt annan typ av teambuilding, men kanske lika extrem på sitt sätt.

[Speaker 1]

Ja, exakt. Vi läste ju om det där. Där techjättar som Google, Facebook och Evernote byggde upp vad som mest liknar vuxendaghem.

[Speaker 2]

Ja, mer eller mindre.

[Speaker 1]

De erbjöd plötsligt gratis städning hemma hos de anställda två gånger i månaden, barnomsorg direkt på kontoret.

[Speaker 2]

Femton olika restauranger.

[Speaker 1]

Femton restauranger med gratis mat. Och till och med äktenskapsrådgivning. Och till och med den medicinska fakulteten på Stanford började till och med skicka hem färdiga måltider till sina läkareshus.

[Speaker 2]

Det är ju absurt när man tänker på det.

[Speaker 1]

Alltså, vi måste ju bryta ner det här lite. Företaget tar ju liksom på sig rollen som dina föräldrar, din bästa kompis och din städhjälp på samma gång. Det låter ju toppen, men är det inte bara ett extremt smart sätt att lura oss att jobba gratis över tid?

[Speaker 2]

Jo, och det som är fascinerande här är ju paradoxen som arbetsforskarna i Källorna pekar på. Syftet presenteras alltid som ren välvilja. Man vill eliminera vardagspusslet, va?

[Speaker 1]

Mm, precis. Så du slipper tänka på tvätten.

[Speaker 2]

Exakt, så du kan fokusera på din passion. Men under industrisamhället, då fanns det en jättetydlig transaktion. Du stämplade in klockan sju, du stämplade ut klockan fyra.

Din tid var såld. Och din fritid var din egen. Men i den moderna kunskapsekonomin tog man bort stämpelklockan helt och ersatte den med förtroendearbetstid.

[Speaker 1]

Vilket ju låter underbart. Frihet. Du styr dig själv.

[Speaker 2]

Men Källornas data visar ju det motsatta. När de formella gränserna raderas och företaget plötsligt lagar din mat då skapas en psykologisk skuld. Gränsen mellan jaget och företaget suddas ut helt.

[Speaker 1]

Okej, så man jobbar mer?

[Speaker 2]

Betydligt mer. Man såg att snittarbetstiden drastiskt sköt i höjden under de här förhållandena. Ibland över 60 timmar i veckan.

Du går liksom aldrig hem, för hemmet har flyttat in på kontoret.

[Speaker 1]

Ja, för om företaget är hela ditt sociala nätverk och din matsal då blir ju att gå hem klockan fem samma sak som att överge sin familj, typ.

[Speaker 2]

Just det. Debatten i texterna handlar ju om ifall detta är genuint självförverkliggörande eller om det är den absolut ultimata psykologiska självexploateringen.

[Speaker 1]

Självexploateringen?

[Speaker 2]

Ja, systemet behöver ingen piska längre. Det har flyttat in i ditt eget huvud. Utbrändlighet blir liksom kvittot på att man gett allt för flocken.

[Speaker 1]

Men okej, låt oss kolla på vad som händer om man säger att man inte vill vara med i den där flocken längre. Eller om man typ blir överflödig för bolaget.

[Speaker 2]

Ja, då blir det mörkt.

[Speaker 1]

Verkligen. Författaren Andreas Straub vidrar i det här materialet med en så sjukt cynisk visserligen satirisk, men cynisk guide till hur man fryser ut och sparkar anställda.

[Speaker 2]

Den är extrem, den texten.

[Speaker 1]

Han råder alltså tjefer att medvetet schemalägga obekväma kvällspass, att sluta hälsa på personen i korridoren och att isolera dem för att frysa fram ett avslut. Typ ge dem omöjliga uppgifter tills de bara knäcks och syr upp sig.

[Speaker 2]

Vilket ju knyter ihop pansarvagnen i leran mer än gratis sushi i Silicon Valley. När du är produktiv får du extrem tillhörighet. När du inte passar in i kalkylen, ja då använder samma system social isolering för att optimera kostnaderna.

[Speaker 1]

Omsorg existerar inte. Det handlar bara om kontroll.

[Speaker 2]

Exakt, total kontroll över individens tid.

[Speaker 1]

Men alltså, det här väcker ju en ganska obehaglig tanke hos mig. Om arbetsgivarna har så här utstuderade metoder för att typ äga vår tid, vad betyder det då för oss att faktiskt äga någonting

själva?

[Speaker 2]

Det är en väldigt relevant fråga.

[Speaker 1]

För det här tar oss in på nästa debatt som är mycket mer filosofisk. Författaren Cheah Marie har ju skrivit en essä i materialet från 1973 om just ägande. Han beskriver sin tid i en isoleringcell under nazismen.

[Speaker 2]

Ja, det är en otroligt stark text.

[Speaker 1]

När han förlorade allt sitt materiella ägande, hår, kläder, skärp, ett paket cigaretter, då kände han att hela hans jag försvann. Han förlorade sin identitet.

[Speaker 2]

Han beskriver det ju som att utan objekt att relatera till, så krympte världen till enbart hans plågade kropp.

[Speaker 1]

Men sedan flyttas han till en gemensam cell med andra fångar. Och där, där ingen har någonting, skapar plötsligt minsta lilla grej, en tald, träsked eller en brödkant, en helt enorma avundsjuka och bitter rivalitet.

[Speaker 2]

Vilket visar på den enorma komplexiteten i vad ett objekt faktiskt är.

[Speaker 1]

Men här känner jag liksom att jag måste protestera lite mot Amerys slutsats. För han debatterar ju emot marxistiska tänkare i SN, typ Mandel.

[Speaker 2]

Precis, Ernest Mandel.

[Speaker 1]

Ja, och den marxistiska tanken är ju att vi bara bråkar om saker för att det råder brist på dem. Att ägande och avundsjuka beror på att vi inte har nog. Emery säger nej, det sitter djupare.

Men kom igen, vi lever ju idag i ett överflödsamhälle.

[Speaker 2]

Vi saknar ingenting rent materiellt, nej.

[Speaker 1]

Exakt, och vi har allt. Så varför blir jag då fortfarande så genuänt irriterad om någon på kontoret tar min specifika fula lilla kaffemugg? Det är ju ingen brist på muggar.

[Speaker 2]

Och det är precis där Emery hittar sitt svar. Det som är fascinerande här är att han menar att ägande inte primärt handlar om ekonomi eller överlevnad. Nej.

Nej, det handlar om vår kroppsliga existens. Ditt ägande är en fysisk förlängning av dig själv in i världen.

[Speaker 1]

Okej, så min kaffemugg är liksom en bit av mig?

[Speaker 2]

På ett existentiellt plan, ja. Genom tingen tar vi plats i rummet. Den stora, olösliga debatten han landar i är att ägande å ena sidan är helt livsnödvändigt för att bygga en identitet, utan saker blir vi konturlösa.

[Speaker 1]

Som i isoleringscellen?

[Speaker 2]

Exakt. Men å andra sidan, i samma sekund som vi använder ett objekt för att bygga vårt jag, då gör vi automatiskt vår medmänska till en rival.

[Speaker 1]

Wow. Så vi behöver ägandet för att finnas, men det förstör omedelbart relationen till andra?

[Speaker 2]

Det är ett inbyggt systemfel i människan, kan man säga.

[Speaker 1]

Okej, men om vår mänskliga natur är så desperat besatt av att äga och markera revir, tänk då vad som händer när vi kastar in den instinkten i ett superkapitalistiskt system som dessutom bygger på underhållning.

[Speaker 2]

Då får vi elitidrott.

[Speaker 1]

Ja, sporten, cykleri, det är nästa grej i materialet. Fallet Lance Armstrong låg ju på alla släppar hösten 2012. Han hade precis blivit fråntagen sina sju Tour de France-titlar för doppling.

[Speaker 2]

Ett historiskt fall.

[Speaker 1]

Och hans största rival, tysken Jan Ullrich, han pekades också ut, men han vägrade envist att erkänna något. Han håll bara tyst. Och allmänheten är ju rasande och fattar inte varför de bara inte erkänner.

[Speaker 2]

Nej, folk krävde ju en pudel.

[Speaker 1]

Men den brittiska författaren och cyklisten David Miller skriver ju källorna om varför de tiger. Och det är ju för att ett erkännande innebär total ekonomisk förintelse.

[Speaker 2]

Ja, kapitalismen erbjuder ingen straffrabatt för att du är ärlig.

[Speaker 1]

Exakt. Sponsormiljonerna ska tillbaka direkt. Men det som gör mig så trött är internationella cykelunionens, UCIs, enorma hyckleri i allt det här.

[Speaker 2]

Deras roll är ju minst sagt problematisk.

[Speaker 1]

Ja, chefer som Pats McQuaid tog ju gladeligen emot Armstrongs feta donationer när han vann och drog in pengar till sporten. Men när han åkte dit kastade de honom under bussen direkt som en ensam syndabock. Alltså det är ju riktigt intressant.

[Speaker 2]

Hur menar du då?

[Speaker 1]

Jo, men det är ju som att vara på ett casino. Huset vet att alla runt bordet sitter och räknar kort. Men de drar in miljarder.

Men så fort någon råkar säga det är huggt, då straffar de just den individen och slänger ut honom på gatan och låtsas vara helt chockade.

[Speaker 2]

Det är en väldigt träffande liknelse. Om vi kopplar det här till helhetsbilden i källorna så pekar analysen mycket på vår roll, publikens och sponsrarnas roll.

[Speaker 1]

Vi som tittar alltså?

[Speaker 2]

Ja, vi kräver övermänskliga prestationer för att bli underhållna. Biologin räcker inte till för det vi vill se på tv.

[Speaker 1]

Just det.

[Speaker 2]

Debatten bör alltså inte handla om enskilda idrottares bristande moral, typ om Ulrik var en dålig person, utan om hur kapitalistiska intressen skapar ett system där fusk är ett absolut krav för att ens kunna delta.

[Speaker 1]

Man måste fuska för att överleva i branschen.

[Speaker 2]

Precis. Och sedan tvingas idrottaren till total tystnad för att skydda maskineriet och de stora prångarna när bubblan spricker. Individerna får ta smällen, systemet går fri.

[Speaker 1]

Allt är systemet som vinner. Och på tal om system som tvingar in individer i specifika roller, det för oss ju in på det kanske absolut mest debatterade ämnet av alla i de här texterna. Förväntningar på kön och makt.

[Speaker 2]

Här gör källorna ett väldigt brett svep.

[Speaker 1]

Ja, verkligen. Vi börjar med James Bond. Familjen Broccoli hade precis släppt en ny film 2012.

Och journalisten Jens Jessen driver en så provokativ tes i sin artikel. Han menar att James Bond inte alls är den här machokvinnogägaren vi tror.

[Speaker 2]

Hans analys vänder ju upp och ner på den bilden.

[Speaker 1]

Jessen menar att Bond i själva verket är en typen cowboy. Han är totalt passiv. Han ligger bara där med en martini.

Narcissistisk och mäkt. Och låter kvinnorna komma till honom. Det är där hans makt sitter.

Att han inte behöver bry sig.

[Speaker 2]

Vilket är ett intressant sätt att se på makt och kroppslig okränkbarhet i fiktionen, absolut.

[Speaker 1]

Ja, men sen. Sedan gör källorna ett så otroligt tvärt och brutalt kast till verkligheten. Till attentatet mot den då 15-åriga Malala Yusufzai i Pakistan.

[Speaker 2]

Jag som sköts för att hon ville gå i skolan. Det var en världsnöhet 2012.

[Speaker 1]

Exakt. Och författaren Roya Hakakian skriver en essä där hon drar paralleller från detta till sin egna tid i Iran. Efter revolutionen, kring 1982.

Och alltså, vad betyder allt det här egentligen?

[Speaker 2]

Hur menar du då?

[Speaker 1]

Bjorn som dricker drinkar, samtidigt som en liten tjej i Pakistan blir skjuten i huvudet bara för att hon vill ha en utbildning. Hur hänger den här enorma globala diskrepansen ihop?

[Speaker 2]

Detta väcker ju en otroligt viktig fråga. Om vi tittar på hur författaren Hakakian knyter ihop trådarna i materialet så menar hon att det inte finns någon slump.

[Speaker 1]

Nej, okej.

[Speaker 2]

Enligt hennes analys är det ingen tillfällighet att kvinnors rättigheter trycks tillbaka av regimer. Kvinnohat används helt strategiskt som det primära politiska vapnet mot demokrati.

[Speaker 1]

Så det är liksom ett verktyg för dem?

[Speaker 2]

Ett medvetet politiskt verktyg, ja. Ayatollah Khomeini flätade till exempel samman kvinnofientlighet och antiamerikanism för att kontrollera befolkningen. Genom att kontrollera det mest privata, hur kvinnor klär sig om de får gå i skolan, så kontrollerar man hela samhällets bas.

Man hindrar folkrörelser från att uppstå i hemmen.

[Speaker 1]

Men det är ju helt vidvärdigt. Men texterna stannar ju inte vid politiken heller. För vi har ju World

Economic Forums Gender Gap-rapport från 2012 med i bunten också.

[Speaker 2]

Just det. Den tillför ju det kalla ekonomiska perspektivet på debatten.

[Speaker 1]

Precis. Där ser man ju att Norden leder jämställdhetsligan. Tyskland halkar faktiskt ner lite.

Och länder som Nicaragua och Filippinerna ligger överraskande högt upp.

[Speaker 2]

Och WEF-rapporten bevisar ju en ganska krass sanning. Jämställdhet är inte bara en moralisk debatt. Det är strikt affärsmässigt.

Jaha, hur då? Jo, för ekonomin är ju ett system för innovation och problemlösning. System som förtrycker halva sin befolkning och stänger dem utifrån utbildning.

De förstör ju helt sin egen ekonomiska konkurrenskraft. Man skär ju av halva sin talangpool.

[Speaker 1]

Så man skjuter sig själv i foten rent ekonomiskt.

[Speaker 2]

Exakt. Än en gång ser vi alltså hur system bygger på kontroll. Men här straffar kontrollen själva systemets överlevnad.

[Speaker 1]

Vilken otrolig resa vi har gjort genom det här materialet från 2012. Från falsk sushi-doftan i trygghet på jobbet. Genom ägandets psykologiska fångelse.

Förbi cykelsportens smutsiga lögner. Och slutligen till den globala kampan för rätten att bara få existera som kvinna och gå i skolan.

[Speaker 2]

Det är enorma kontraster, absolut.

[Speaker 1]

Men det visar ju verkligen att allt är debatterat. Inget är enkelt. Systemen vi lever i skavar alltid mot vår mänsklighet.

[Speaker 2]

Så är det ju. Systemet vill alltid effektivisera och människan hamnar i kläm.

[Speaker 1]

Verkligen. Stort tack till dig som lyssnar. För att du stannade kvar och vågade dyka ner i de här komplexa och ganska obekväma insikterna tillsammans med oss.

[Speaker 2]

Det är alltid lika intressant att vrida på de här perspektiven.

[Speaker 1]

Men du, innan vi släpper iväg dig som lyssnar så vill jag lämna dig med en sista tanke. Från just det här källmaterialet. I slutet av 2012 var det ganska många som gick runt och väntade på jordens undergång.

[Speaker 2]

Ja, just det. Majakalendern.

[Speaker 1]

Ja. Den nämns i en bok i texterna som heter Le Fem du Monde. Man trodde ju att allt skulle sprängas i luften den 22 december 2012.

[Speaker 2]

Men vi är ju uppenbarligen fortfarande här.

[Speaker 1]

Vi övergav den domedagen, tack och lov. Men om man tittar på dagens debatter, utbränthet på jobbet, systematisk fusk i underhållningsindustrin, envälden som förtrycker halva sin befolkning, då kanske jordens undergång inte är ett stort eldklot från skyn.

[Speaker 2]

Det är en ganska mörk tanke.

[Speaker 1]

Tänk om det är en långsam, helt tyst process. Där vi bara gradvis, dag för dag, överlämnar vår frihet, vår tid och vår identitet till stora, stela system. Så vad kan du göra imorgon för att

debattera, ifrågasätta och ta tillbaka en liten bit av ditt eget system?

Tänk på det.